

PRIKAZ MONOGRAFIJE KAPTOL 1221. – 2021. (KRUNOSLAV MATEŠIĆ, GLAVNI UREDNIK), OPĆINA KAPTOL, KAPTOL, 2022.

Monografije gradova, općina i naselja ne mogu se pronaći za svako mjesto u Hrvatskoj. Može se zaključiti kako su one više iznimke, nego pravilo, osobito kada se radi o sveobuhvatnim djelima kao što je monografija „Kaptol 1221. – 2021.“, koja na znanstven i stručan način obrađuje 800. godina neprekidne povijesti današnjeg područja općine Kaptol. Bogato opremljena monografija sadrži 572 stranice na kojima se nalazi oko 400 fotografija te četrdesetak znanstvenih i stručnih radova koje opisuju povijest, prirodna obilježja, razvoj poljoprivrede, gospodarstva, svakodnevnog života, jezik, sport i bogatu kulturnu i tradicijsku baštinu te najznačajnije zavičajnike Kaptola i bliže okolice. Glavni urednik ovog djela je izv. prof. dr. sc. Krunoslav Matešić, a u pisanju članaka sudjelovalo je 28 stručnjaka i znanstvenika iz različitih područja.

Knjiga je podijeljena na sedam poglavlja unutar koji se nalazi nekoliko članaka. Na početku se nalazi Predgovor općinskog načelnika Mile Pavičića. Prvo poglavlje naslovljeno je *Općina Kaptol* i započinje radom Mile Pavičića „Općina Kaptol – administrativno sjedište” u kojem autor opisuje kratku povijest općine od 1993. do 2021. godine navodeći geografski položaj, statistiku naselja u općini, gospodarsku, komunalnu i infrastrukturnu situaciju i razvoj općine. Drugi je rad Stjepana Ćosića „Opis grba općine Kaptol” u kojem se opisuju srednjovjekovni pečat s likom svetog Petra koji se koristio u Požeškom katpolu. Posljednji rad prvog poglavlja putopis je „Putovanje kaptolačkim krajem” Ivice Ciganovića te u njemu autor opisuje Požešku dolinu, obronke na koje su se smjestili Kaptol, naselja

Češljakovci, Golo Brdo, Doljanovce, Komarovce, Stare i Nove Bešince, Podgorje, Alilovce i Ramanovce navodeći pojedine povijesne podatke o naseljima i osobne poveznice s njima.

Drugo poglavlje *Prirodna obilježja* sačinjeno je od tri rada. Goran Radonić u članku „Geologija” obrađuje geotektonski položaj i geološku građu Papuka posebno se osvrćući na psunjski, radanovački i srednjoatrijski karbonatni kompleks, potom pliokvartarne naslage. Dio članka posvećen je UNESCO-ovom svjetskom geoparku te se opisuje 5 geolokaliteta smještenih na području općine Kaptol. Posljednje poglavlje rada tematizira rudne pojave na Papuku na području općine Kaptol. Berislav Pauča u članku „Tla općine Kaptol” bavi se pedologijom te obrađuje geološko-litološku podlogu, reljef, klimu i hidrologiju općine Kaptol te ističe osobine tala i opis pedokartografskih jedinica i koluvij, rankere, distrično smeđa tla, lesivirana tla i hipoglej. Posljednji članak drugog poglavlja rad je Juraja Zelića i Željka Najvirta „Biljni pokrov”. Autori tematiziraju floru polja, livada i pašnjaka te ruderalnih staništa na području općine. Osim travnjaka, bave se i šumskom vegetacijom navodeći vrste stabala kojih je najviše na području Kaptola.

Od trećeg poglavlja do kraja monografije obrađuju se povijesne teme i kronološki razvoj administrativne uprave na području današnje općine Kaptol. *Prapovijest, povijesni, crkveni i demografski razvoj* poglavlje je koje započinje radom Hrvoja Potrebece „Prapovijesni Kaptol” u kojem povjesničar opisuje arheološke perspektive i artefakte pronađene u Kaptolu i oko-

lici od kamenog doba, preko bakrenog, brončanog do željeznog doba kojeg naziva „zlatno doba Požeške kotline” i kojem posvećuje većinu rada jer je iz tog razdoblja pronađeno najviše artefakata. Zvonko Bojčić i Danimirka Podnavac bave se sakralnom temom „Ostaci sakralnog kompleksa unutar kaštela Stari grad u Kaptolu” te obrađuju Kaptolački kaštel navodeći povijesne podatke o lokalitetu te povijest istraživana kasnogotičke crkve koja se ondje nalazi. U radu se detaljno opisuje pet graditeljskih faza i pokretni artefakti. „Kaptol tijekom povijesti” rad je Kristine Rupert koji tematizira povijest Kaptola od prvog spomena 1221. do 19. stoljeća. Autorica obrađuje crkvenu i svjetovnu administraciju navodeći objavljenu literaturu i radove o temi kojom se bavi te razdoblje habsburške, osmanlijske vladavine te oslobođenje od Turaka i odnos kraljeva prema Požeštini i vlastelinstvu Kaptol te gospodarskoj situaciji do 19. stoljeća. Nadbiskup u miru Marin Srakić obradio je u monografiji temu „Srijemski biskupi” te u radu opisao Zborni kaptol kod Požege i srijemske biskupe u razdoblju od 1699. do 1773. godine (Franju Vernića, Gabrijela Hermana Antuna grofa Patačića, Ladislava Kis Szörčnyija, Nikolu Givovića te Ivana Krstitelja Paxyja). „Povijest župe Kaptol” rad je Kristine Rubert koja piše od župi Kaptol od prve polovice 14. stoljeća, preko osmanskog razdoblja do oslobođenja od Turaka kojom su upravljali franjevci iz samostana Velika. Sačuvan je opis izgleda crkve iz prve polovice 18. stoljeća te vizitacije tijekom istog stoljeća. U radu se navode župnici i njihov doprinos razvoju župe do 2021. godine. Povjesničar Dinko Župan bavi se temom „Povijest osnovnog školstva u Kaptolu” navodeći kako je prvi pokušaj organiziranog školstva na području Kaptola započeo u drugoj polovici 18. stoljeća te da je do 19. stoljeća bilo nekoliko prekida u radu škole. Kontinuitet školstva na ovom području može se pratiti od 19. stoljeća te se autor bavi razvojem i reformama školstva do 1986. godine. Nastavno na njegov rad, Jelenko Topić i Josip Soudek navode popis učitelja i administrativnog osoblja u matičnoj i područnim školama od 1945. do 1990. godine u radu naslovljenom „Učitelji, nastavnici i administrativno osoblje škole u

Kaptolu”. Goran Hruška bavi se nacionalnom manjinom u radu „Česi u Kaptolu i okolici” te analizira broj Čeha u Hrvatskoj i Slavoniji od 19. stoljeća do 2011. godine navodeći prezimena s područja župe Kaptol te njihove aktivnosti kroz Češku besedu i druge društvene i kulturne angažmane. „Pregled povijesti Kaptola od 1914. do 1941. godine” rad je Zdeslava Španičeka koji daje pregled političke i gospodarske situacije do početka Prvog svjetskog rata, potom nakon Prvog svjetskog rata. U međuratnom razdoblju istaknute su političke stranke i gospodarstvo, obrtništvo i trgovina. Josip Soudek donosi izvještaj „Postavljanje spomenika dr. Franji Tuđmanu” iz 2014. godine, potom slijedi „Kronologija obrane Kaptola u Domovinskom ratu” koju je sastavilo uredništvo. „Vatrogastvo” je rad Jelenka Topića, Mile Pavičića i Josipa Soudeka u kojem se donosi pregled razvoja vatrogastva u dobrovoljnim vatrogasnim društvima Kaptol, Alilovci, Podgorje, Golo Brdo i Doljanovci. Demograf Stjepan Šterc bavi se temom „Demografski razvoj općine Kaptol” te obrađuje povijesni demografski slijed, kretanje stanovništva, međupopisnu promjenu, prirodno kretanje, prostornu pokretljivost, revitalizaciju i poticajne modele na području Kaptola. Rad „Briga za potomstvo i simboli plodnosti u narodnom životu i običajima sela Alilovci” Ivice Ciganovića tematizira posebnosti narodnog života i običaja Alilovaca navodeći svatovske običaje i simbole plodnosti. Josip Soudek u radu „Dječji vrtić” daje pregled projektiranja i izgradnje vrtića u Kaptolu od 2017. do 2020. godine.

Poljoprivreda, vinogradarstvo i gospodarstvo četvrto je poglavlje knjige koje započinje radom Josipa Soudeka „Poljoprivreda i gospodarstvo općine Kaptol” u kojem autor navodi veličinu površina u mjestima općine Kaptol te najznačajnije zakonske odredbe koje se tiču raspolaganja zemljištem. Opisuju se i klima, zaštićena područja, vegetacija i najznačajniji proizvođači, obrtništvo i gospodarstvo. „Vinogradarstvo i vinarstvo Kaptola” Josipa Mešića na početku rada donosi opis geografskog položaja i uvjeta za uzgoj vinove loze, potom tematizira proizvodnju grožđa i vina na području općine. Posebno je istaknut nastavni poligon donedavnog Veleu-

čilišta u Požegi te osnivanje udruge vinograda-
ra i voćara „Vino-kap” koja je i tema sljedećeg
rada koju su obradili Josip Soudek i Josip Mesić.
Prvo je udruženje vinara i voćara nastalo je još
1989. godine te otada djeluje na području okoli-
ce Požege, a udruga „Vino-kap” nastala je 2003.
i otada se prate najznačajnija događanja i ma-
nifestacije u kojima sudjeluju članovi udruge ili
ih organiziraju. Posljednji rad u ovom poglavlju
je „Turistički potencijal općine Kaptol” u kojem
autorica Kristina Rupert navodi sve potencijale
i razvoj turizma na ovom području.

Peto poglavlje monografije naslovljeno je *Život, jezik i kultura* i započinje radom „Tradicijski ži-
vot u zadružnim obiteljima kaptolačkog kraja”
autorice Maje Žebčević Matić. Autorica opisuje
život u zadrugama/družinama i terminologiju
vezanu uz takav način života. Ista autorica napi-
sala je i drugi rad u ovom poglavlju „Tradicijska
prehrana kaptolačkog kraja” te u njemu navela
tradicionalna jela koja su se jela u prošlosti u
ovom kraju te značaj doseljenika na promjenu
navika jela. Anita Katić napisala je rad „Ikavica
kaptolačkog kraja u kontekstu požeških govora
i slavonskoga dijalekta” u kojem ističe posebnosti
i razlike mjesnih govora smještajući ih u
kontekst slavonskog dijalekta na fonološkoj,
morfološkoj i leksičkoj razini. Rad jezikoslovke
Bernardine Petrović „O jeziku Vilima Korajca”
obrađuje posebnosti jezika u tekstovima koje
je Korajac objavio na pravopisnoj, fonološkoj,
morfološkoj, frazeološkoj i leksičkoj razini. U
nastavku su obrađene najpoznatije osobe s ovog
područja. „Napoleon Špun-Stržić – skica za
politički portret” rad je povjesničara Branka
Ostajmera u kojem prikazuje život Napoleona
Špun-Stržića ističući njegov značaj i politički
angažman tijekom 19. stoljeća. Lelja Dobronić
u radu „Petar Marković, hrvatski književnik i
pjesnik” obrađuje život i rad Petra Markovića,
a u radu „Jozo Janda, akademski slikar” opisuje
se Jozo Janda i njegov značaj za hrvatsko sli-
karstvo. Maja Žebčević Matić donosi biografske
podatke o Ivi Čakaliću u članku „Ivo Čakalić, se-
ljak, etnograf i umjetnik” te njegovoj ostavštini
koja se čuva u više institucija u Požegi, Osijeku
i Zagrebu. „Narodne nošnje kaptola i okoli-
ce” rad je Ivica Ciganovića u kojem se opisuju

muško i žensko narodno ruho. Damir Poljanac
u članku „Kulturno-umjetničko društvo *Ivo
Čakalić*” daje pregled rada društva od osnutka
2009. godine do 2021. godine. Rad „Šetana kola
potplaninskog dijela Požeške kotline” Vesne
Valentić Berač opisuje narodne plesove Slavoni-
je i Požeške kotline ističući kolo kao najpoznati-
tiju folklornu izvedbu te šetana kola kao simbol
ovog kraja. Jelenko Topić završava ovo poglavlje
radom „Festival *Zlatni glas zlatne doline*” koji se
održava u Kaptolu od druge polovice 20. stolje-
ća. U radu se navode najpoznatiji izvođači koji
su ondje nastupili.

Sport je šesto poglavlje knjige u kojem se nala-
ze četiri članka. Prvi je naslovljen „Nogomet i
rukum u Kaptolu” i potpisuju ga Josip Soudek i
Jelenko Topić, a obrađuju povijesni razvoj poja-
ve nogometa u Kaptolu, Alilovcima, Podgorju i
Doljanovcima, Ramanovcima, Češljakovcima te
razvoj rukometa u Kaptolu. Josip Soudek u radu
„Lovstvo – Lovačko društvo *Vepar* Kaptol 1938.
– 2021.” opisuje razvoj lovstva i organiziranog
lova na području Kaptola. Isti autor napisao je i
članak „Kuglanje” te naveo kako je na području
Kaptola bilo više kuglana u drugoj polovici 20.
stoljeća, a posljednja je zatvorena 2002. godine,
a poglavlje završava radom „Ribolov u Kaptolu”
u kojem navodi aktivnosti Ribolovnog društva
Bistra od 1989. godine.

Posljednje je poglavlje *Opisna bibliografija* u ko-
jem autorica Kristina Rupert donosi prikaz 20
knjiga koje u sebi sadržavaju i opis Kaptola u
nekom povijesnom razdoblju.

Na kraju monografije nalaze se bilješke i popis
literature za svaki od navedenih članaka objav-
ljenih u knjizi te popis fotografija, Pogovor i
zahvale glavnog urednika Krunoslava Matešića
te sažetak na hrvatskom, češkom, njemačkom,
mađarskom i engleskom jeziku.

Monografska knjiga *Kaptol 1221. – 2021.* velik
je i značajan projekt Općine Kaptol kojom je
obilježena 800. obljetnica prvog spomena mje-
sta Kaptol u Požeško-slavonskoj županiji. Ovo
djelo ima veliku vrijednost u povijesnom, et-
nološkom, jezičnom, kulturnom, gosparskom,
poljoprivrednom i svakom drugom smislu jer
obrađuje teme koje dosad nisu detaljno obra-

đene u hrvatskoj historiografiji, etnologiji, folkloristici i kulturnoj baštini. Ova je monografija trajni spomen prošlog razdoblja koji će se u budućnosti moći koristiti za nova istraživanja i biti poticaj drugim sredinama koje nemaju ovakvu monografiju da ukoriče svoju prošlost, tradiciju i običaje i na taj je način sačivaju od zaborava i ostave u nasljedstvo onima koji dolaze nakon nas.